

Huisarts en patiënt in cijfers

Enkele gegevens uit de Gezondheidsenquête van het CBS

H. SWINKELS

Uit de Gezondheidsenquête 1988 van het CBS blijkt dat 17 procent van de Nederlandse bevolking in dat jaar een apotheekhoudende huisarts had; 63 procent had een solistisch werkende huisarts, 31 procent een huisarts in een groepspraktijk, en 6 procent een huisarts in een gezondheidscentrum. Naar schatting 43.000 Nederlanders hadden helemaal geen huisarts. Bijna driekwart van de bevolking had één of meer contacten met de huisarts, gemiddeld 4,9. Twee van de drie contacten vonden op initiatief van de patiënt plaats, één op de drie op initiatief van de huisarts. Voor 79 procent van de contacten kwam men op het spreekuur, 13 procent bestond uit visites en 7 procent uit telefonische consulten. Van alle consulten werd 85 procent door de huisarts afgehandeld, terwijl hij bij 9 procent naar een specialist verwees. Een groot deel van de consulten (9 procent) had betrekking op afwijkingen van de bloeddruk en bloeddrukmeting. In de 14 dagen vóór het vraaggesprek gebruikte 30 procent van alle Nederlanders voorgeschreven medicijnen en paste 23 procent zelfmedicatie toe. In diezelfde 14 dagen moest 12 procent het één of meer dagen rustiger aan doen wegens ziekte of verwonding, terwijl 4 procent daarvoor korter of langer in bed lag.

Swinkels H. Huisarts en patiënt in cijfers. Enkele gegevens uit de Gezondheidsenquête van het CBS. Huisarts Wet 1990; 33(13): 504-10.

Drs. H. Swinkels, wetenschappelijk medewerker, Hoofdafdeling Gezondheidsstatistiek, Centraal Bureau voor de Statistiek, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

De in dit artikel weergegeven opvattingen zijn die van de auteur en komen niet noodzakelijk overeen met het beleid van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Inleiding

Op 1 januari 1981 is een begin gemaakt met de Gezondheidsenquête van het Centraal Bureau voor de Statistiek; sedert die datum hebben op continue basis vraaggesprekken plaatsgevonden met personen uit een steekproef uit de bevolking van Nederland. Daartoe wordt ieder jaar een steekproef getrokken uit het geografisch basisregister, die vervolgens aselekt over het jaar wordt verdeeld in 26 perioden van 14 dagen.

De responsgroep bestaat uit circa 9000 personen per jaar en vormt op een aantal kenmerken een betrouwbare en redelijk nauwkeurige afspiegeling van de thuiswonende bevolking van Nederland. Voor eventuele verschillen tussen de samenstelling van de steekproef en de totale bevolking wordt een correctie toegepast. De non-respons bedraagt gemiddeld 35 à 40 procent per jaar, terwijl de varende, rijdende en 'institutionele' bevolking (in tehuizen e.d.) buiten de waarneming blijft.^{1 2}

De informatie die de Gezondheidsenquête oplevert, kan gebruikt worden voor beleids- en planningsdoeleinden en dient als referentiekader voor meer gedetailleerd onderzoek. In dit verband worden in de Gezondheidsenquête ook vragen over de huisarts gesteld. Met behulp van deze gegevens kan een aantal voor huisartsen relevante onderwerpen worden bestudeerd, waarover veelal wordt gepubliceerd in het Maandbericht Gezondheidsstatistiek van het CBS.³⁻¹⁸ Behalve door het CBS wordt op dit gebied ook in toenemende mate onderzoek verricht door andere instellingen, die daartoe over gedeeltelijke of volledige jaarbestanden uit de Gezondheidsenquête kunnen beschikken.

In dit artikel worden enkele persoons- en achtergrondkenmerken van de respondenten gerelateerd aan enkele kenmerken van huisartsconsulten zonder dat deze diepgaand worden geanalyseerd of uitgebreid worden vergeleken met gegevens uit andere bronnen. Aandacht wordt besteed aan:

- apotheekhoudende huisartsen;
- praktijkvormen;
- huishoudens zonder huisarts en met meer dan één huisarts;

- diverse aspecten van contacten met de huisarts;
- geneesmiddelengebruik;
- kortdurende beperkingen ten gevolge van ziekte of verwonding;
- kortdurende bedlegerigheid ten gevolge van ziekte of verwonding.

Apotheekhoudende huisartsen

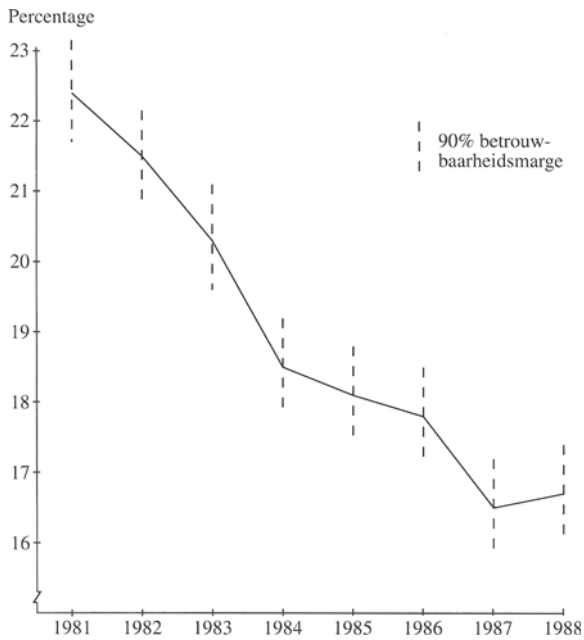
In *figuur 1* zien we dat het percentage personen met een apotheekhoudende huisarts een dalende tendens vertoont: van ruim 22 procent in 1981 tot slechts 17 procent in 1988. Uit *figuur 2* blijkt dat er een sterke samenhang bestaat tussen het percentage personen met een apotheekhoudende huisarts en het inwonertal van de woongemeente ($\chi^2=1880$; $p<0,001$); met name in de zeer kleine gemeenten hebben relatief veel mensen een apotheekhoudende huisarts (79 procent), terwijl dat percentage in de grootste gemeenten slechts 4 procent is.

Praktijkvorm

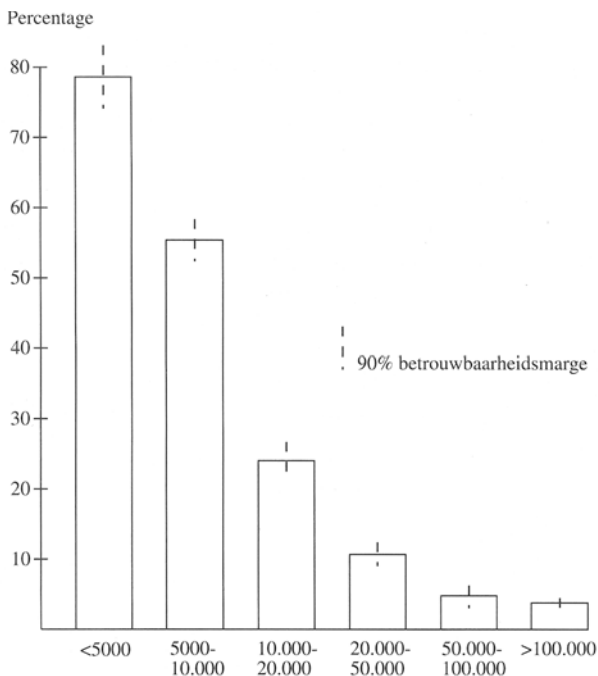
In de Gezondheidsenquête wordt onderscheid gemaakt tussen solopraktijken, groepspraktijken (samenwerking met andere huisarts(en) in één gebouw) en gezondheidscentra.

In 1988 had 63 procent van de respondenten een solistisch werkende huisarts, 31 procent een huisarts werkzaam in een groepspraktijk en 6 procent een huisarts werkzaam in een gezondheidscentrum. Uit *figuur 3* blijkt dat het percentage personen met een solistisch werkende huisarts tussen 1981 en 1988 is gedaald, en dat het percentage personen met een huisarts in een groepspraktijk is toegenomen. Het percentage personen met een huisarts werkzaam in een gezondheidscentrum is nagenoeg constant gebleven. In *figuur 4* is te zien dat de onderscheiden praktijkvormen niet gelijkmatig naar gemeentegrootte zijn verdeeld ($\chi^2=242$; $p<0,001$). Het percentage personen met een huisarts in een gezondheidscentrum neemt toe met het inwonertal, terwijl het percentage bij groepspraktijken een tegenovergesteld beeld laat zien. Bij de solopraktijken zijn er geen noemenswaardige verschillen.

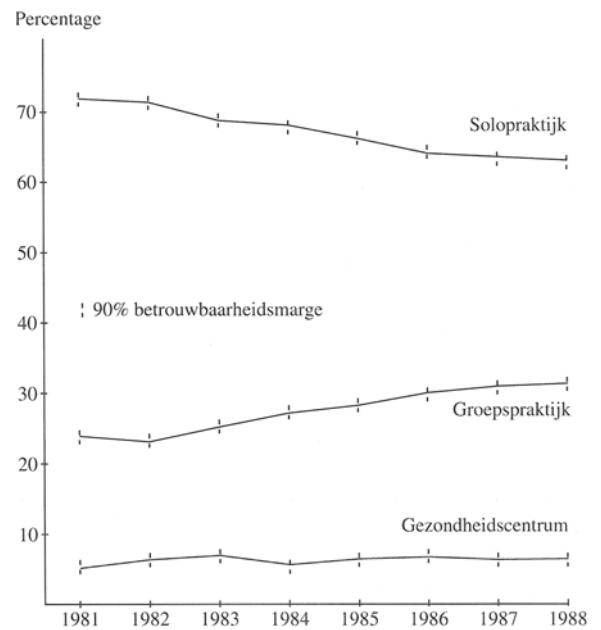
Figuur 1 Personen met een apotheekhoudende huisarts, 1981-1988.

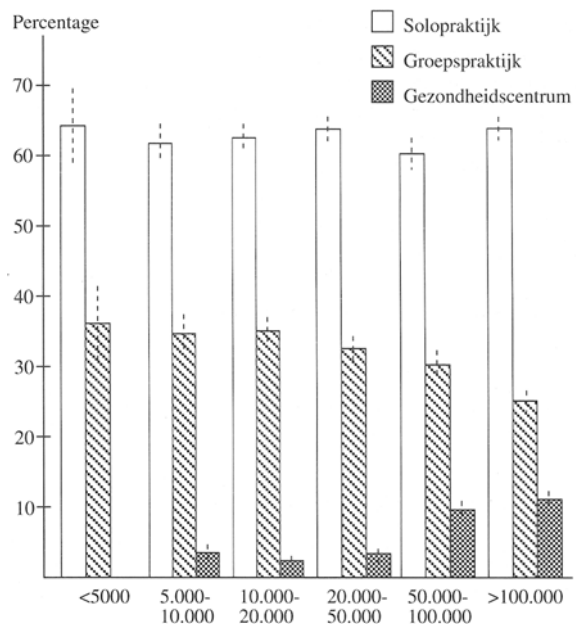
Figuur 2 Personen met een apotheekhoudende huisarts naar gemeentegrootte, 1988.

Figuur 3 Verdeling Nederlandse bevolking naar praktijkvorm huisarts, 1981-1988.

Figuur 4 Verdeling Nederlandse bevolking naar praktijkvorm huisarts en gemeentegrootte, 1988.

Geen huisarts/meer dan één huisarts

Uit de opgave van de respondenten blijkt dat in 1988 circa 0,3 procent van de Nederlandse bevolking geen huisarts had. In de voorgaande jaren was dit eveneens gemiddeld 0,3 procent. Dat betekent dat er in Nederland naar schatting 43.000 personen zijn die geen huisarts hebben.

Differentiatie naar de grootte van het huishouden leert dat van de eenpersoonshuishoudens 1,2 procent (circa 20.000 alleenstaanden) geen huisarts heeft. Bij meerpersoonshuishoudens is dit gemiddeld circa 0,2 procent (circa 8.000 huishoudens).

Bij gemiddeld 9,5 procent van de meerpersoonshuishoudens die wél een huisarts hebben, blijken niet alle leden dezelfde huisarts te hebben. Hierbij gaat het veelal om tweepersoonshuishoudens.

Contact met de huisarts

In 1988 heeft 72 procent van de Nederlandse bevolking de huisarts geconsulteerd. Sinds 1981 is dit percentage met gemiddeld 0,4 procent per jaar gestegen. Deze ontwikkeling blijkt met name het gevolg van de stijging bij de jongeren (0-19 jaar) van 59 procent in 1981 tot 64 procent in 1988.

Het gemiddeld aantal contacten per persoon bedroeg 3,6. Als men degenen die geen contact hadden met de huisarts buiten beschouwing laat, stijgt dit gemiddelde tot 4,9. Voor beide percentages geldt dat er geen sprake is van een significante toe- of afname sedert 1981. Uitgaande van de bevolkingsomvang op 1 januari 1981 en op 1 januari 1988 kan worden berekend dat in deze jaren respectievelijk 51 en 53 miljoen contacten met de huisarts hebben plaatsgevonden.

Bij gemiddeld 64 procent van consulten nam de patiënt het initiatief, bij 33 procent ging het om een vervolcontact op initiatief van de huisarts, en bij 3 procent was de patiënt verwezen door een andere arts of was hij opgeroepen door de eigen huisarts. Bij gemiddeld 1 procent van de contacten was de patiënt verwezen door een niet-arts.

Gemiddeld 79 procent van de contacten bestond uit spreekuurconsulten, 13 procent uit visites, 7 procent uit telefonische consul-

ten en 1 procent vond op een andere wijze plaats. Differentiatie naar praktijkvorm leert dat huisartsen in gezondheidscentra relatief weinig visites aflegden (tabel 1). Mogelijk heeft dit verschil te maken met de leeftijdsopbouw van het patiëntenbestand of de bereikbaarheid (relatief meer in grote steden) van artsen in gezondheidscentra.

Gemiddeld 85 procent van de consulten werd door de huisarts zelf afgehandeld en bij 9 procent werd naar een specialist verwezen. Bij 2 procent van de consulten werd de patiënt verwezen voor röntgenfoto's en bij 1 procent voor laboratoriumonderzoek; bij 3 procent van de consulten werd verwezen naar een fysiotherapeut en bij 1 procent naar een andere instantie.

De tien klachtengroepen in tabel 2 vormen samen meer dan de helft van alle contacten waarvoor een beroep op de huisarts werd gedaan. Bij de vrouwen zien we

hoge percentages voor gynaecologische en obstetrische consulten en voor consulten in verband met de bloeddruk. Mannen hadden meer last van allergieën/huidziekten en rugaandoeningen.

Medicijnen

In de Gezondheidsenquête wordt gevraagd naar de medicijnen die men in de afgelopen 14 dagen heeft voorgeschreven gekregen c.q. heeft gebruikt. Voor deze korte referentieperiode is gekozen om de invloed van geheugeneffecten zo klein mogelijk te maken. Bezwaar is, dat de gepresenteerde gegevens niet kunnen worden omgerekend naar een percentage op jaarbasis.

In de loop van een periode van 14 dagen kreeg 12 procent van de Nederlanders geneesmiddelen voorgeschreven (niet alleen door de huisarts). Tussen 1981 en 1984 is dit

Tabel 1 Wijze van contact met de huisarts naar praktijkvorm. Afgeronde percentages.

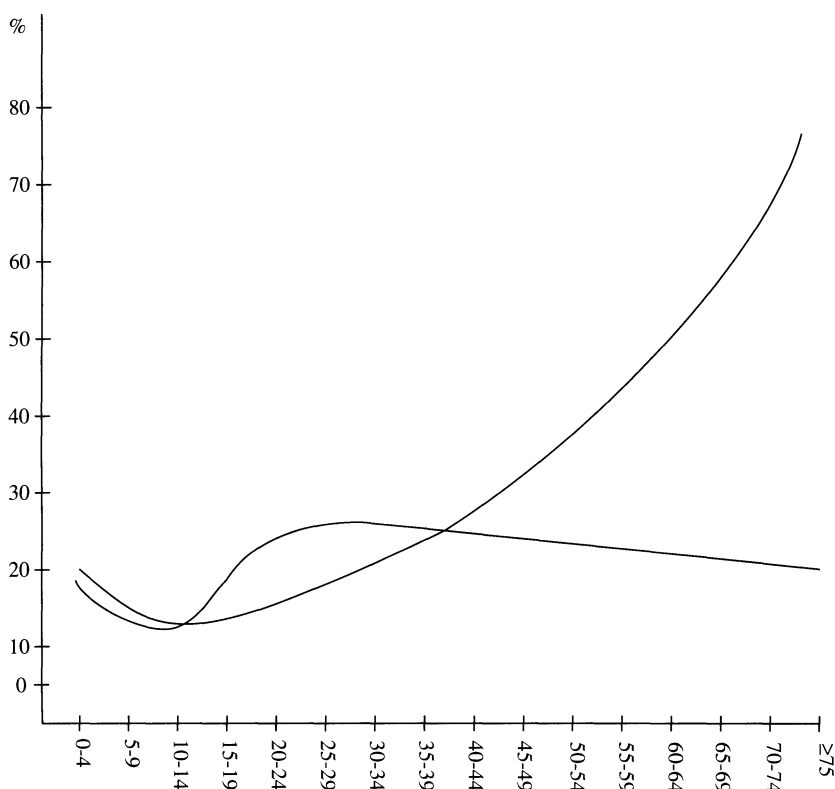
	Solist n=2261	Groepspraktijk n=1184	Gezondheidscentrum n=225
Consult	79	80	82
Visite	14	13	5
Telefonisch	7	6	9
Anders	1	1	4

Tabel 2 De tien meest genoemde contactredenen naar geslacht. Afgeronde percentages (totaal aantal contacten = 100 procent).

	Totaal n=3700	Mannen n=1538	Vrouwen n=2162 (n=1897)*
Hoge/lage bloeddruk, bloeddrukmeting	9	7	10 (11)
Gynaecologie, obstetrie	7	—	12 (—)
Allergie, huidziekten	6	8	5 (6)
Rugaandoeningen	5	7	4 (5)
Slapeloosheid, zenuwen	5	5	5 (5)
Verkoudheid (incl. neus-), griep	5	5	5 (5)
Oorpijn, -ontsteking	4	5	4 (5)
Keelontsteking, keelpijn, pijn bij slikken, amandelontsteking	4	4	3 (3)
Controles (excl. pil, zwangerschaps- en bloeddruk-)	4	2	5 (6)
Darmklachten, constipatie, diarree, buikklachten	4	3	4 (5)

* Tussen haakjes de cijfers voor vrouwen exclusief alle specifiek gynaecologische en obstetrische klachten als menstruatiestoornissen, pilcontroles, aandoeningen van de baarmoeder, etc.

Figuur 5 Medicijngebruik in 14 dagen, 1988

Tabel 3 De tien meest genoemde door de huisarts voorgeschreven medicijnen. Afgeronde percentages (totaal aantal door de huisarts voorgeschreven medicijnen = 100 procent).

	Totaal n=2161	Mannen n=784	Vrouwen n=1377
Medicijnen voor het hart, bloedvaten, bloeddruk	17	14	18
Slaap- en kalmeringsmiddelen; middelen tegen de zenuwen	13	9	15
Middelen tegen hoest, verkoudheid, griep etc.	9	10	9
Pijn- en koortswerende middelen	9	9	9
Medicijnen voor de huid	7	9	6
Plaspillen	7	4	8
Antibiotica en sulfa preparaten	6	7	5
Medicijnen tegen reuma, gewrichtspijnen etc.	5	5	6
Medicijnen voor maag- en darmklachten	5	6	4
Versterkende middelen zoals vitaminen, mineralen, tonicum	4	3	5

percentage gedaald van 16 naar 12 procent, waarna het stabiel is gebleven. In het algemeen kregen meer vrouwen dan mannen (15 versus 10 procent) en meer ziekenfonds- dan particulier verzekerden (14 versus 10 procent) geneesmiddelen voorgeschreven.

De verdeling naar leeftijd laat volgens verwachting een positieve samenhang zien:

- 0-19 jaar 8 procent;
- 20-44 jaar 10 procent;
- 45-64 jaar 16 procent;
- ≥ 65 jaar 23 procent.

Op de vraag of in de afgelopen 14 dagen voorgeschreven medicijnen ook waren gebruikt, werd door 30 procent van de respondenten bevestigend geantwoord. Hierbij dient te worden vermeld dat deze vraag ook betrekking had op medicijnen die door andere artsen waren voorgeschreven, en op medicijnen die langer dan 14 dagen tevoren waren voorgeschreven. Deze vraag wordt sedert 1985 gesteld en levert voor elk jaar nagenoeg hetzelfde percentage op.

Van alle gebruikte voorgeschreven medicijnen was 62 procent door de huisarts voorgeschreven, 35 procent door een specialist, 1 procent door beiden en 2 procent door iemand anders (bijvoorbeeld tandarts of homeopaat).

Bij vrouwen lag het gebruik hoger dan bij mannen (34 versus 26 procent) en bij ziekenfondsverzekerden hoger dan bij particulier verzekerden (32 versus 26 procent).

In *figuur 5* zien we dat het gebruik vanaf de leeftijdsgroep van 10-14 jaar een gestadige toename vertoont tot uiteindelijk circa 75 procent. Elders is aangetoond dat deze stijging voornamelijk wordt bepaald door het gebruik van herhalingsreceptuur.¹⁶

Van de medicijnen die door de huisarts waren voorgeschreven, waren de meeste bestemd voor hart en bloedvaten, terwijl ook slaap- en kalmeringsmiddelen veel werden gebruikt (*tabel 3*). In beide categorieën liggen de percentages voor de vrouwen het hoogst.

De vraag of men in 14 dagen medicijnen had gebruikt die zonder recept waren gekocht, werd door 23 procent van de respondenten bevestigend beantwoord. In 1981 bedroeg dit percentage 16 procent en sinds-

dien is het jaarlijks enigszins toegenomen. Zelfmedicatie werd vaker toegepast door vrouwen dan door mannen (27 versus 19 procent). In tegenstelling tot wat bij de voorgeschreven medicijnen bleek, gebruikten particulier verzekerden vaker zelfmedicatie dan ziekenfondsverzekerden (25 procent versus 22 procent).

Tot de leeftijdsgroep van 10-14 jaar verlopen de curven voor de zelfmedicatie en voor de voorgeschreven medicijnen nagenoeg gelijk (figuur 5). Daarna vertoont de zelfmedicatiecurve eerst een sterke stijging en vervolgens, vanaf de leeftijdsgroep 25-29 jaar een continue, maar lichte daling. Opvallend is dat in de leeftijdsgroepen van 10-44 jaar meer mensen zelfmedicatie gebruiken dan voorgeschreven medicijnen.

Van de personen die zelfmedicatie hadden gebruikt, had 87 procent in de betreffende periode van 14 dagen de huisarts niet geconsulteerd.

In tabel 4 zien we dat het bij de zelfmedicatie overwegend om pijn- en koortswerende middelen ging. De verdeling naar geslacht laat geen noemenswaardige verschillen zien.

Tijdelijke activiteitenbeperking

'Heeft u gedurende de laatste 14 dagen ten gevolge van ziekte of verwonding rustiger aan moeten doen of dingen achterwege moeten laten, die u gewoonlijk wel doet?'

In 1988 werd deze vraag door 12 procent van de respondenten bevestigend beantwoord. Voor vrouwen was het percentage nagenoeg even hoog als voor mannen (tabel 5).

Het percentage personen met activiteitenbeperking nam toe met de leeftijd, en was bij ziekenfondsverzekerden enigszins hoger dan bij particulier verzekerden. De twee gezondheidsindicatoren (gezondheidsbeleving en langdurige aandoeningen) laten zien dat een minder goede gezondheid gepaard ging met een hoger percentage activiteitenbeperking: bij personen die hun gezondheid als 'slecht' ervoeren, was het percentage meer dan tienmaal zo hoog als bij personen die hun gezondheid als 'zeer goed' ervoeren; bij personen met één of meer langdurige aandoeningen was het percentage bijna driemaal zo hoog als

Tabel 4 De zes meest genoemde niet op recept verkregen geneesmiddelen. Afgeronde percentages (totaal aantal niet op recept verkregen geneesmiddelen = 100 procent).

	Totaal n=2105	Mannen n=838	Vrouwen n=1266
Pijn- en koortswerende middelen	58	55	60
Middelen tegen hoest, verkoudheid, griep etc.	12	14	11
Versterkende middelen zoals vitamines, mineralen, tonicum	10	10	10
Homeopatische middelen	9	9	10
Medicijnen voor maag- en darmklachten	2	3	2
Slaap- en kalmeringsmiddelen; middelen tegen de zenuwen	2	2	2

Tabel 5 Kortdurende activiteitenbeperking in de referentieperiode (14 dagen) naar enkele achtergrondkenmerken en gezondheidsfactoren.

	Steekproef aantal*	Activiteitenbeperking	
		Percentage personen	gem. aantal dagen p/p
Totaal	8223	12	9
<i>Geslacht</i>			
– mannen	4066	11	9
– vrouwen	4157	12	9
<i>Leeftijd in jaren</i>			
0-19	2193	9	6
20-44	3332	12	9
45-64	1670	13	10
>65	1029	14	11
<i>Verzekeringsvorm</i>			
– ziekenfonds	4807	13	9
– particulier	3373	10	8
<i>Gezondheidsbeleving</i>			
– zeer goed	2444	5	7
– goed	4407	10	8
– gaat wel	833	22	10
– soms goed en soms slecht	394	35	10
– slecht	145	53	12
<i>Langdurige aandoening(en)</i>			
– ja	3053	19	10
– nee	5134	7	7

* Exclusief onbekend bij één of meer kenmerken.

Tabel 6 Contact met de huisarts in de referentieperiode (14 dagen) naar duur activiteitenbeperking en bedlegerigheid.

	Steekproef-aantal	Percentage personen met contact
Geen activiteitenbeperking	7277	9
1- 7 dagen activiteitenbeperking	433	32
8-14 dagen activiteitenbeperking	516	40
waarvan: 8-13 dagen	91	53
14 dagen	425	37
Geen beddagen	7927	11
1- 7 beddagen	259	37
8-14 beddagen	40	48
waarvan: 8-13 dagen	18	66
14 dagen	22	33

Tabel 7 Bedlegerigheid ten gevolge van kortdurende activiteitenbeperking in de referentieperiode (14 dagen) naar enkele achtergrondkenmerken en gezondheidsindicatoren.

	Steekproef-aantal*	Bedlegerig	
		percentage personen	gem. aantal dagen p/p
Totaal	8215	4	4
<i>Geslacht</i>			
– mannen	4061	3	4
– vrouwen	4154	4	4
<i>Leeftijd in jaren</i>			
0-19	2193	3	3
20-44	3331	4	4
45-64	1666	4	5
>65	1025	3	6
<i>Verzekeringsvorm</i>			
– ziekenfonds	4803	4	4
– particulier	3369	4	3
<i>Gezondheidsbeleving</i>			
– zeer goed	2444	2	3
– goed	4405	3	4
– gaat wel	831	5	4
– soms goed en soms slecht	394	11	4
– slecht	141	19	9
<i>Langdurige aandoening(en)</i>			
– ja	3045	5	4
– nee	5134	3	3

* Exclusief onbekend bij één of meer merken.

bij personen die geen langdurige aandoening rapporteerden.

Uit tabel 5 blijkt vervolgens dat de duur van de activiteitenbeperking gemiddeld 9 van de 14 dagen bedroeg. Ook hier is er geen verschil tussen mannen en vrouwen. Naar leeftijd is er sprake van een positieve samenhang, en tussen ziekenfonds- en particulier verzekerden is er nagenoeg geen verschil. Bij gezondheidsbeleving en langdurige aandoeningen ging een minder goede gezondheid gepaard met een groter aantal dagen activiteitenbeperking.

Ruim eenderde (36 procent) van de personen met activiteitenbeperking had in de betreffende twee weken de huisarts geconsulteerd. Het verschil tussen de percentages van mannen en vrouwen (34 versus 39 procent) is niet significant. Naarmate de activiteitenbeperking toenam, had een groter deel van de respondenten contact met de huisarts (tabel 6). Het relatief lage percentage voor degenen die gedurende de hele referentieperiode rustiger aan hadden gedaan, wordt verklaard door het feit de meesten van hen al eerder de huisarts hadden geconsulteerd (71 procent in de laatste twee maanden).

Tijdelijke bedlegerigheid

Aan respondenten die te kennen gaven de laatste 14 dagen in hun activiteiten beperkt te zijn geweest, werd vervolgens gevraagd of daar dagen bij waren waarop zij het bed hadden moeten houden, en zo ja, hoeveel dagen dit had geduurd.

In totaal 4 procent van de Nederlandse bevolking bleek in deze (korte) referentieperiode één of meer dagen wegens ziekte of ongeval in bed te hebben gelegen (tabel 7). De verdelingen naar geslacht, leeftijdsgroep en verzekeringsvorm geven geen verschillen te zien. Bij gezondheidsbeleving en langdurige aandoeningen zijn wel verschillen zichtbaar: het percentage bij personen met een slechte gezondheidsbeleving is bijna tienmaal zo hoog als dat bij personen met een zeer goede gezondheidsbeleving, en het percentage van personen met langdurige aandoeningen is bijna tweemaal zo hoog als dat van personen zonder aandoeningen.

Als men het bed moest houden, duurde

dat gemiddeld 4 van de 14 dagen, zowel voor mannen als voor vrouwen. Naar leeftijd is er een positieve samenhang: personen in de oudste leeftijdsgroep lagen gemiddeld tweemaal zo lang in bed als personen in de jongste leeftijdsgroep. Voor ziekenfonds- en particulier verzekerden was het percentage nagenoeg even hoog. Personen met een slechte gezondheidsbeleving moesten gemiddeld driemaal zolang het bed houden als personen met een zeer goede gezondheidsbeleving. Bij personen met langdurige aandoening(en) was het aantal beddagen enigszins hoger dan bij personen zonder langdurige aandoening.

Van de personen die het bed hadden gehouden, had 39 procent in de voorafgaande twee weken de huisarts geraadpleegd. Evenals bij de activiteitenbeperking is hier geen verschil tussen mannen en vrouwen (beide 39 procent) en neemt het percentage toe met de duur van de bedlegerigheid (tabel 6). Van de personen die alle 14 dagen in bed hadden gelegen, vielen de meeste huisartscontacten buiten de referentieperiode, waardoor het percentage zeer laag is. Van deze groep consulteerde 67 procent de huisarts in de voorgaande twee maanden.

Literatuur

- ¹ Veenstra CJ, van den Berg J. The continuous Health Interview Survey. Netherlands Official Statistics (CBS) 1987; 4: 15-28.
- ² CBS. Netherlands Health Interview Survey 1981-1985. Den Haag, 1988.
- ³ Sonsbeek, JLA van, Afstand geen bezwaar. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1984; 3: 5-13.
- ⁴ Berg, J van den. De eigen bijdrage voor geneesmiddelen in 1983. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1984; 5: 5-16.
- ⁵ Sonsbeek, JLA van. Consultduur en wachttijd bij een bezoek aan de huisarts. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1986; 1: 5-10.
- ⁶ Swinkels H. Contact met de huisarts naar praktijkvorm, 1981-1985. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1987; 5: 5-18.
- ⁷ Geurts JJM, Swinkels H, Van Doorslaer EKA. Medische consumptie en praktijkvorm nader belicht; afzonderlijke analyses voor ziekenfonds- en particulier verzekerden. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1988; 3: 5-13.
- ⁸ Brekel, EJG van den. Poliklinisch gebruik van de tweede lijn door patiënten van verschillende soorten huisartspraktijken, 1985-1987. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1989; 7: 4-13.
- ⁹ Merkelbach, JMCJ. De (voorheen) vrijwillig verzekerden, 1983-1987. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1988; 4: 4-9.
- ¹⁰ Swinkels H. Trendcijfers Gezondheidsenquête 1981-1988. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1989; 9: 5-24.
- ¹¹ Elberse WP, Langerak NH, Schrijvers AJP. Huisarts, thuisarts. Utrecht, 1988.
- ¹² Swinkels H. Trends in de medische consumptie, 1974-1984. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1986; 2: 5-19.
- ¹³ Van den Brekel EJG. Medicijnen op recept, 1981-1985. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1987; 3: 5-14.
- ¹⁴ Van den Brekel EJG. Zelfmedicatie, 1981-1985. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1987; 4: 11-21.
- ¹⁵ Van Sonsbeek JLA. Het gebruik van de anti-conceptie-pil, 1981-1986. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1987; 7: 5-7
- ¹⁶ Haaijer-Ruskamp FM, Stewart R, Wesseling H. Het geneesmiddelengebruik van ouderen. Groningen, 1988.
- ¹⁷ Wijkel D. Samenwerken en verwijzen, Utrecht, 1986.
- ¹⁸ Van den Brekel EJG, Gezondheid en medische consumptie naar geslacht. Maandbericht Gezondheidsstatistiek (CBS) 1987; 2: 5-55.